

3. Доўгаль, А. Сродкі выражэння эмоцый у сучаснай беларускай мове / А. Доўгаль. – Мінск : Тэхналогія, 2008. – 176 с.

4. Лазариди М. И. Номинативно-функциональное поле психических состояний в современном русском языке : автореф. дисс. ... д-ра филол. наук : 10.02.01 / М. И. Лазариди. – Волгоград, 2001. – 44 с.

5. Белая, А. М. Теоретические основы исследования языковых и речевых репрезентаций базовых эмоций человека (на материале русского и французского языков) : дис. ... д-ра филол. наук : 10.02.01 [Электронный ресурс] / А. М. Белая // – Режим доступа: <http://newstar.rinet.ru/~minlos/thesis/Belaya2006.pdf>. – Дата доступа: 11.09.2014.

6. Кандрацэня, І. У. Эматыўныя назоўнікі як фрагмент лексіка-семантычнага поля страху ў беларускай і рускай мовах / І. У. Кандрацэня // Беларус. лінгвістыка. – Мінск : Беларус. навука, 2014. – Вып. 73. – С. 42–49.

7. Ляшчынская, В. А. Фразеалагічная канцэптасфера беларусаў : манаграфія / В. А. Ляшчынская. – Мінск : РІВШ, 2012. – 246 с.

Галина Карпенко

ВІДНОШЕННЯ ГІПЕРО-ГІПОНІМІЇ В ТЕРМІНОСИСТЕМІ ЛОГІСТИКИ

Лінгвістычны аналіз украінскай логістычнай тэрміналогіі дае змогу паглыбіць уяўленні пра системную арганізацыю даследуванай лексікі. Питання про місце цієї тэрмінасістэмы ў лексічнай сістэме украінскай мовы і в структуры мовы загалом передбачае з'ясування важлівості такога аспекту, як спецыфіка і функцыянавання. Актуальным ё вивчення основних тенденцій фармування, а також структурных, семантичных, словотвірних асаблівостей украінскай тэрміналогіі логістыкі.

У цій статті розглянемо такі рэзновід системных відношень у тэрмінасістэме логістыкі, як гіперо-гіпонімія.

Однією з універсальных ознак будь-якої тэрмінасістэмы ё наявність у її межах класіфікацыйных (іерархічных) відношень, які диференціюють на родо-видові, або гіперо-гіпоніміні, та холо-партитивні, або мероніміні [4, с 9; 2]. Оскільки мероніміні відношення у тэрміналогіі логістыкі, представлені нечисленними прикладами, докладніше зупинимось на родо-видових відношеннях.

Родо-видові, або гіперо-гіпоніміні відношення ё головним чинником змістового впорядкування слів. Вони спираються на аб'ективную арганізацію системных зв'язків у мові й фармуються між елементами, один із яких, гіпонім, має ширший зміст, конкретизує загальний елемент, гіперонім, який займає вищий щабель в іерархії [3].

О. О. Селіванова визначає гіпонімію як вияв мовної парадигматики, наявність у мовній сістэмі родо-видової іерархії позначень понять, що ґрунтується на відношеннях несумісності як відсутності перетину обсягів цих понять. Гіпонімія передбачає наявність гіпероніма й гіпонімів: перший ё родовим позначенням класу аб'ектів чи ознак, другі підпорядковуються першому як позначення видів цього класу [5,

с. 87]. У гіпонімній організації “суттєвим є те, що кожний вищий клас складається з меншої кількості одиниць з більшим обсягом значення. Оскільки основою семантики терміна, його лексичного значення служить поняття, що ним виражається, яке не існує ізольовано від системи понять, що формуються професійно спрямованим мисленням у певній сфері діяльності, то за основу класифікації термінів для виявлення структури термінології галузі можуть бути взяті їх логіко-поняттєві зв'язки та відношення” [1, с. 11–12].

Характер смислової опозиції між родовим і видовим словами дослідники потрактовують як привативний (значення родового слова вміщено як спільну сему, яку називають гіперсемою, в значення видового), проте в семантиці останнього є ще й якісна видова відмінність – гіпосема. Гіпоніми один щодо одного перебувають у когіпонімії, або еквонімії, відношеннях і утворюють еквонімію опозицій.

Матеріал нашого дослідження дозволяє виокремити два різновиди відношень гіпероніма й гіпонімів у структурі гіпонімії групи: 1) родо-видові (гіперонімія) та 2) видо-видові (когіпонімія).

Перший різновид відношень можна проілюструвати численними прикладами. Скажімо, міжгалузевий термін *вага* є гіперонімом щодо логістичних термінів *вага бруто*, *вага сирого алмаження*, *вага відвантаження*, *вага натуральна*, *вага нетто* тощо. Виразною особливістю терміносистеми логістики є наявність у ній великої за обсягом кількості гіпонімів, для яких гіперонімом буде один і той самий термін. Проілюструємо цю тезу гіпонімією до гіпероніма *витрати*: *витрати (логістичні) фази виробництва*; *витрати (логістичні) фази дистрибуції*; *витрати (логістичні) фази постачання*; *витрати (логістичні) фази утилізації та / чи рециркулювання відходів*; *витрати ведення переговорів і ухвалення рішень*; *витрати виміру*; *витрати вичерпання запасів*; *витрати є прічлених можливостей*; *витрати замовлень*; *витрати запасів*; *витрати капіталу*; *витрати логістичні*; *витрати на замовлення*; *витрати на логістичне обслуговування*; *витрати обслуговування запасів*; *витрати опортуністичної поведінки*; *витрати пошуку і обробки інформації*; *витрати природні*; *витрати ризику запасів*; *витрати специфікації і захисту прав власності*; *витрати утримання запасів*; *витрати утримання складу*.

Залежність від одного гіпероніма не призводить до автоматичного визначення усіх його гіпонімів когіпонімією. Усередині такої групи гіпонімів можуть функціонувати кілька рядів когіпонімів: 1) *витрати (логістичні) фази виробництва*; *витрати (логістичні) фази дистрибуції*; *витрати (логістичні) фази постачання*; *витрати (логістичні) фази утилізації та / чи рециркулювання відходів*; 2) *витрати ведення переговорів і ухвалення рішень*; *витрати виміру*; *витрати вичерпання за-*

пасів; витрати втрачених можливостей; витрати замовлень; витрати запасів; витрати капіталу; витрати логістичні; витрати на замовлення; витрати на логістичне обслуговування; витрати обслуговування запасів; витрати опортуністичної поведінки; витрати пошуку і обробки інформації; витрати природні; витрати ризику запасів; витрати специфікації і захисту прав власності; 3) витрати утримання запасів; витрати утримання складу.

Гіперо-гіпонімі ряди можуть бути тричленими (гіперонім і 2 когіпоніми): *екологістика – екологістика метарівня (світ), екологістика мікрорівня (підприємство); інфраструктура – економіко-інформаційна інфраструктура, економіко-правова інфраструктура та багаточленими: економічний потенціал – економічний потенціал базовий; економічний потенціал збитковий; економічний потенціал перехідний; економічний потенціал прихований.* Особливістю вияву гіперо-гіпонімії в терміносистемі логістики, як, очевидно, й у інших терміносистемах, є досить поширена формальна варіативність гіпероніма: наприклад, гіперонім *екологістика* має варіант *екологічна логістика*.

У гіперо-гіпонімічних рядах спостерігаємо різні способи передавання видової семи (немає гомогенності виражальних засобів). Так, гіпоніми до гіпероніма *запас / запаси* виражені: 1) прикметником / прикметниками – *запас максимальний базисний; запаси виробничі; запаси гарантійні; запаси матеріальні; запаси меліквідні; запаси перехідні; запаси сезонні; запаси страхові; запаси товарні; запаси товарно-матеріальні; застарілі запаси; запаси поточні; запаси підготовчі*; 2) формою іменника в непрямому відмінку: а) родовому безприйменниковому: *запаси вантажопереробки; запаси постачання; запаси просування*; б) місцевому – *запаси з дорозі; запаси у дорозі*; 3) словосполученням – *запаси готової продукції; запаси купованих матеріальних ресурсів (сировини, матеріалів, напівфабрикатів, комплектуючих виробів); запаси незавершеного виробництва; запаси під спеціальне замовлення.*

Особливістю вияву гіперо-гіпонімічних відношень у терміносистемі логістики вважаємо також синкретичний характер їхнього вияву. Скажімо, ряд *принцип варіативності в логістиці; принцип ключової компетентності в логістиці; принцип комплексності в логістиці; принцип конкретності в логістиці; принцип конструктивності в логістиці; принцип надійності в логістиці; принцип науковості в логістиці; принцип системного підходу в логістиці; принцип системності в логістиці* містить гіперонім *принцип у логістиці* і когіпоніми-конкретизатори цього гіпероніма, які поза зв'язком із гіперонімом є синсемантичними.

Другий різновид відношень – еквонімії, тобто відношення між когіпонімами, демонструє асиметрію їхньої форми й семантики, оскільки діапазон формального вияву когіпонімів надзвичайно широ-

кий (про це вже йшлося вище). Покажемо це на прикладі рядів когіпонімів до гіпероніма *система*. Виділено кілька когіпонімних рядів: *система “точно в строк”*; *система витягування запасу*; *система виштовхування запасу*; *система збалансованих показників*; *система інформації та звітності*; *система контролінгу логістики*; *система логістична*; *система логістичного забезпечення*; *система макрологістична*; *система мезологістична*; *система мікрологістична*; *система моніторингу*; *система постачання “точно у термін”*; *система складського штабелювання і пошуку*; *система складування*; *система управління запасами*; *система управління перевезеннями*; *система управління та планування розподілу продукції DRP*. Видова семантика низки термінів ґрунтується на метафоричному перенесенні (*система витягування запасу*, *система виштовхування запасу* тощо).

Гіпонім до гіпероніма *система* – *система логістична*, – своєю чергою, є гіперонімом щодо термінів *система логістична*, *KANBAN*; *система логістична* *Materials requirements planning*; *система логістична* *MRP*; *система логістична* *MRP-II*; *система логістична* *OPT*; *система логістична* *витягуюча*; *система логістична* *логістики розподільчої*; *система логістична* *підштовхуюча*; *система логістична* *тяглова*; *система логістична* *штовхаюча*.

Дослідження гіперо-гіпонімних рядів у галузевій терміносистемі надзвичайно важливе з огляду на подальше лексикографування відповідної термінології, оскільки дозволяє виявити прогалини в ній. Представлені в нашому ілюстративному матеріалі джерела містять видові терміни-когіпоніми *система транспортна інтермодальна*, *система транспортна мультимодальна*, проте не знайдено фіксації її тлумачення гіпероніма *система транспортна*. Такі лакуни потрібно усунути, формуючи реєстр термінологічного словника.

Таким чином, гіперо-гіпонімні відношення в терміносистемі логістики відображають ієрархічність і взаємозалежність понять, засвідчуючи організованість та цілісність досліджуваної термінології.

Література

1. Асмуківич, І. В. Гіперо-гіпонімія в авіаційній терміносистемі англійської мови / І. В. Асмуківич // Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики. – Вип. 20. – 2011. – С. 10–17.
2. Горская, С. А. Лексика. Фразеология. Лексикография : практикум / С. А. Горская. – Гродно : ГрГУ, 2009. – 137 с.
3. Котцова, Е. Е. Гипонимия в лексической системе русского языка (на материале глагола) : автореф. дис. ... д-ра филол. наук / Е. Е. Котцова ; Поморский гос. ун-т. – Архангельск, 2010. – 40 с.
4. Любарський, С. Б. Системна організація і творення сучасної української термінології землеробства : автореф. дис. ... канд. філол. наук / С. Б. Любарський ; Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. – К., 2008. – 19 с.
5. Селіванова, О. О. Лінгвістична енциклопедія / О. О. Селіванова. – Полтава : Довкілля, 2010. – 844 с.